

Eet je bord leeg!

Positieve bekrachtiging bij moeilijk eetgedrag en de rol van temperament bij kinderen tussen de 3-8 jaar.

Masterthesis

Christianne Roelofsen
(4081390)

Universiteit Utrecht
Kinder- en jeugdpsychologie
Datum: 19-06-2015

Begeleider: Dr. M.A.J. Raaijmakers
Tweede beoordelaar: W. Hiemstra

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

Samenvatting

Inleiding: Eetproblemen bij jonge kinderen zijn een frequent voorkomend probleem. Temperament lijkt invloed te hebben op dit moeilijke eetgedrag. In dit onderzoek wordt onderzocht of emotionaliteit en verlegenheid invloed hebben op moeilijk eetgedrag. Daarnaast wordt middels een kortdurende interventie gekeken of positieve bekrachtiging invloed heeft op de afname van moeilijk eetgedrag. Tot slot wordt het modererende effect van temperament op de relatie tussen positieve bekrachtiging en de afname van moeilijk eetgedrag onderzocht.

Methode: Aan dit onderzoek deden 46 biologische ouders met kinderen tussen de 3 en 8 jaar oud mee. De deelnemers zijn op basis van willekeurige toewijzing verdeeld over de experimentele groep ($N=23$) en de controlegroep ($N=23$). De ouders in de experimentele groep hebben gedurende vier weken positieve bekrachtiging toegepast tijdens de

avondmaaltijd. **Resultaten:** Uit de resultaten kwam naar voren dat verlegenheid in relatie staat met moeilijk eetgedrag, maar deze relatie werd niet gevonden voor emotionaliteit. Ook bleek positieve bekrachtiging geen invloed te hebben op de afname van moeilijk eetgedrag en speelt temperament geen modererende rol. **Conclusie:** Hoe meer verlegen een kind is, hoe meer moeilijk eetgedrag het kind laat zien. Het vier weken lang positief bekrachtigen lijkt geen invloed te hebben op de afname van moeilijk eetgedrag. Echter kent de opzet van dit onderzoek meerdere beperkingen en kan niet geconcludeerd worden dat het effect er niet is.

Vervolgonderzoek is nodig om meer inzicht te krijgen.

Keywords: moeilijk eetgedrag, kinderen, temperament, verlegenheid, emotionaliteit, positieve bekrachtiging.

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

Abstract

Introduction: Feeding difficulties are common during childhood. Temperament has been found to influence feeding difficulties. The aim of this study was to investigate the relationship between emotionality, shyness and feeding difficulties. Furthermore, a short intervention examined the relationship between positive reinforcement and the decrease in feeding difficulty. Finally, it was examined whether temperament had a moderating effect on the relationship between positive reinforcement and the decrease in feeding difficulty.

Method: In this study, 46 biological parents with their 3-8 year old children participated. Participants were randomly assigned to one of two groups, the intervention group ($N = 23$) or the control group ($N = 23$). The parents in the intervention group positively reinforced their children for four weeks during dinner. **Results:** The results indicate that shyness was related to feeding difficulties, but this relationship was not found for emotionality. Also, positive reinforcement and decrease in feeding difficulties were not related and temperament was not a moderating factor. **Conclusion:** The shyer the child is the more feeding difficulty it shows. Four weeks of positive reinforcement seems to have to no influence on the decrease of feeding difficulty. However, this research has some limitations and therefore there cannot be concluded that there is no effect. Further research is needed for more insight.

Keywords: picky/ fussy eating, children, temperament, shyness, emotionality, positive reinforcement.

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

Inleiding

‘What people *can* eat is biologically determined; what they *do* eat is quite another matter’(Levins & Lewontin, 1985, p. 262).

Eetproblemen bij kinderen zijn een veel voorkomend probleem; het komt voor bij ongeveer 25 tot 40 procent van de zich normaal ontwikkelende kinderen (Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, 2013). Deze eetproblemen kunnen variëren van selectief eten, geen nieuw voedsel willen proberen, alleen voedsel dat op een bepaalde manier bereid is willen eten, bepaalde voedselgroepen zoals groente niet willen eten en erg langzaam eten (Van der Horst, 2012). Ouders zijn hierdoor vaak bang dat hun kind ondervoed raakt of niet voldoende voedingsstoffen binnen krijgt om zich te kunnen ontwikkelen. Ook maken ze zich zorgen of hun kind op latere leeftijd niet meer kans heeft op het ontwikkelen van een eetstoornis. Over het algemeen wordt tegen deze ouders gezegd dat kinderen zichzelf niet uithongeren en dat het probleem zich uiteindelijk vanzelf oplost. Een kind weet immers zelf wanneer het verzadigd is en moet leren naar zijn gevoel te luisteren (Wright, Parkinson, Shipton & Drewett, 2007).

Uit onderzoek is echter gebleken dat eetproblemen op jonge leeftijd wel degelijk gevolgen kunnen hebben op latere leeftijd. Eetproblemen op jonge leeftijd, zoals geen nieuwe soorten voedsel willen proberen, weinig groente en fruit eten en het slechts eten van een beperkt aantal soorten voedsel, kunnen in de adolescentie mogelijk leiden tot bulimia en anorexia symptomen (Martin et al., 2000).

Kinderen die door hun ouders beschreven worden als kinderen met een eetprobleem groeien vanaf de geboorte tot hun tweede jaar minder goed in lengte en gewicht (Wright, Parkinson, Shipton & Drewett, 2007). Tevens heeft een Duitse studie onder kinderen tussen de 8 en 12 jaar uitgewezen dat kinderen die moeite hebben met eten daarnaast ook zowel meer internaliserende als externaliserende gedragsproblemen, zoals angst, depressie en

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

agressie, laten zien (Jacobi, Schmitz & Agras, 2008). Naast de angst van ouders over het gebrek aan groei van hun kind neemt ook kinderobesitas steeds meer toe. Kinderen houden zich steeds minder aan de aanbevolen vijf porties fruit en groente per dag en vervangen deze door voedsel dat veel suiker en vet bevat (Dovey, Staples, Gibson & Halford, 2008). Dit kan ervoor zorgen dat kinderen deze ongezonde eetpatronen en ongezonde gewoontes meenemen tot in de volwassenheid en hierdoor te maken krijgen met obesitas (Dovey, Staples, Gibson & Halford, 2008).

Er zijn meerdere factoren die een rol kunnen spelen bij het ontstaan van bovenstaande eetproblemen. Zo zijn er verschillen in de gevoeligheid voor smaak, in de hoeveelheid soorten voedsel die ze aangeboden krijgen, in de manier van ouders om voedsel aan te bieden en verschillen in temperament van het kind. Temperament is een intrinsieke factor die invloed heeft op het eetgedrag van kinderen en deze factor wordt in dit onderzoek onderzocht. Hoewel de relatie tussen temperament en eetproblemen in buitenlands onderzoek is aangetoond, is er nog weinig onderzoek gedaan is naar de invloed van temperament op eetproblemen in de Nederlandse populatie. Onder temperament worden de persoonlijke karakteristieken die een biologische basis hebben, aanwezig zijn vanaf de geboorte, consistent zijn gedurende verschillende situaties en redelijk stabiel zijn, verstaan (Schaffer, 2006). Dit bepaalt hoe een persoon zich gedraagt en reageert op gebeurtenissen in het leven. Temperament is een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van persoonlijkheid (Thomas & Chess, 1977).

Er zijn verschillende dimensies binnen temperament, zoals verlegenheid (ook wel timiditeit of gedragsinhibitie genoemd), activiteitsniveau, aanpassingsvermogen en aandacht. Uit deze dimensies zijn drie soorten temperament afgeleid door Thomas en Chess (1977). Het moeilijke temperament; deze kinderen zijn actief, minder sociaal, hebben vaak een negatieve stemming, hebben moeite met veranderingen en zijn onvoorspelbaar. Daarnaast onderscheiden ze het makkelijk temperament, deze kinderen zijn gemakkelijk in de omgang,

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

vaak in een goed humeur en passen zich gemakkelijk aan. Een kind met een slow- to- warm-up temperament is een kind dat mild reageert op nieuwe dingen, vaak wat humeurig is en dat moeite heeft om zich aan te passen (Schaffer, 2006). Dit onderzoek focust zich specifiek op twee dimensies van temperament welke tevens een rol spelen in de soorten temperament die Thomas en Chess (1977) hebben geformuleerd, namelijk verlegenheid en emotionaliteit. Emotionaliteit en verlegenheid zijn volgens onderzoek twee van de meest erfelijk bepaalde dimensies en hierdoor het minst beïnvloed door omgevingsfactoren en het meest geschikt om mee te nemen in dit onderzoek als kindfactoren (Boer, & Westenberg, 1994). Verlegenheid refereert naar gespannen en teruggetrokken gedrag wanneer er vreemden in de buurt zijn en de neiging om zich terug te trekken uit sociale situaties met vreemden (Boer, & Westenberg, 1994). Weinig verlegenheid zal meer voorkomen bij kinderen met een makkelijk temperament. Emotionaliteit is gericht op het niveau van spanning bij een persoon en refereert naar de mate van prikkelbaarheid, stemming en sensitiviteit (Sanson, Hemphil & Smart, 2004). Een hoge mate van negatieve emotionaliteit zal veel voorkomen bij kinderen met een moeilijk temperament, deze kinderen zullen prikkelbaar zijn en vaker een negatieve stemming hebben.

Een moeilijk temperament kan een voorspeller zijn voor eetproblemen bij jonge kinderen (Hagekull, Bohlin, & Rydell, 1997; Farrow & Blissett, 2006). In dit onderzoek wordt gekeken naar emotionaliteit en verlegenheid, omdat deze dimensies in onderzoeken het meest worden gekoppeld aan eetproblemen. Kinderen met eetproblemen weigeren vaker voedsel en er is meer negativiteit rondom de maaltijd (Farrow & Blissett, 2006). Uit onderzoek naar de relatie tussen emotionaliteit en eetproblemen is gebleken dat er een correlatie is tussen emotionaliteit en negatieve reacties op voedsel (Pliner & Loewen, 1997; Haycraft et al., 2011). Kinderen met een meer emotioneel temperament zijn geneigd vaker moeilijk eetgedrag te laten zien, zoals voedselgroepen weigeren en traag eten (Haycraft et al., 2011). Ook zijn hoge niveaus van negatieve emotionaliteit gerelateerd door Martin et al.,

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

(2000) aan latere eetproblemen. De relatie tussen negatieve emotionaliteit en eetproblemen op latere leeftijd kan mogelijk worden verklaard doordat personen met een hoge negatieve emotionaliteit een chronisch negatieve arousal ervaren en hierdoor vaak meer spanning ervaren. Deze gespannen gemoedstoestand kan in combinatie met omgevingsfactoren zoals sociale druk, leiden tot het ontwikkelen van een gevoeligheid voor een eetstoornis (Martin et al., 2000). Daarnaast is er ook een relatie tussen verlegen en emotionele kinderen en het proberen van nieuw voedsel (Pliner & Loewen, 1997). Dit onderzoek sluit aan bij de bewering van Kagan (1989; 1991), dat kinderen die niet openstaan voor het onbekende, vaker verlegen, angstig en timide zijn. Deze kinderen zullen door hun temperament minder open staan voor nieuwe soorten voedsel en veranderingen in het eetpatroon en hierdoor vaker eetproblemen ervaren.

Er is veel onderzoek gedaan naar de oorzaken en gevolgen van eetproblemen op jonge leeftijd, maar daarnaast is het ook van wezenlijk belang dat er onderzocht wordt hoe dit groeiende probleem aan te pakken. Positieve bekrachtiging is een veelgebruikte methode in interventies bij kinderen met eetproblemen (Kerwin, 1999). Dit is het aanbieden van een positieve prikkel wanneer het kind gewenst gedrag laat zien of stappen maakt in de richting van het gewenste gedrag. Het is een onderdeel van operante conditionering dat wordt uitgelegd als een leerproces waarbij geleerd wordt om bepaalde acties te associëren met consequenties. Er kan zowel gebruikt worden gemaakt van een positieve als van een negatieve bekrachtiger. Een positieve bekrachtiger is een positieve consequentie; een beloning, op gewenst gedrag. Het kind zal wanneer hij een beloning krijgt voor bepaald gedrag zoals zijn groenten proeven, eerder geneigd zijn dit gedrag nog een keer te vertonen, omdat hij het gedrag associeert met een beloning (Wenar & Kerig, 2011). Positieve bekrachtiging kan o.a. toegepast worden door ouders om hun kind te motiveren tot het herhalen van gewenst gedrag (Wenar & Kerig, 2011). Er bestaan verschillende manieren van beloning. Een niet-tastbare

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

beloning, ofwel een verbale beloning kan gegeven worden in de vorm van een compliment of een bemoedigende glimlach of applaus. Een andere veelgebruikte manier om een kind te belonen is het geven van een tastbare beloning, in bijvoorbeeld de vorm van een cadeautje of een sticker. Een goede beloning moet passend zijn, juist getimed en moet in verhouding zijn met de gewenste prestatie. Ook moet de beloning consequent gegeven worden en moet voor het kind duidelijk zijn wanneer het deze verdiend heeft en wanneer niet (Webster-Stratton, 2007). Daarnaast is gebleken dat het mogelijk negatieve effecten kan hebben om kinderen met voedsel te belonen, terwijl het wel effectief is gebleken om een andere tastbare beloning zoals stickers of een niet-tastbare beloning zoals compliment te gebruiken om kinderen voedsel te laten proeven dat nieuw voor ze is (Cooke, Chambers, Anez, & Wardle, 2011). Naast het gebruik van complimenten is ook het beloningssysteem een frequent gebruikte manier van positieve bekrachtiging. Het kind ontvangt hierbij een tastbare beloning (bijvoorbeeld een sticker) wanneer hij/zij gewenst gedrag laat zien. De resultaten van de studies naar beloning zijn wisselend positief. Volgens Wardle, Herrera, Cooke en Gibson (2003) zou het geven van een tastbare beloning de intrinsieke motivatie zelfs ondermijnen, maar zou exposure er wel voor zorgen dat kinderen groenten lekkerder vonden en er meer van consumeerden. Cooke et al. (2011) vonden echter wel een positief effect van beloning op het lekker vinden en consumeren van groenten. In een grote studie onder 4-6-jarigen kinderen zijn de verschillen in effect tussen een verbale beloning, een tastbare beloning en exposure op het eten en lekker vinden van groenten vergeleken. In alle drie de condities werden de groenten lekkerder gevonden dan in de controlegroep en tevens ging de consumptie in de verbale en tastbare beloningsgroep omhoog. De verhoogde consumptie in de verbale en tastbare beloningsgroep was na drie maanden nog steeds aanwezig, terwijl het effect van exposure niet meer significant bleek (Cooke et al., 2011). Ondanks de wisselende resultaten is er uit recent onderzoek gebleken dat de combinatie van een niet-tastbare beloning met een tastbare

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

beloning meer effect heeft dan wanneer deze los van elkaar gebruikt worden. De tastbare beloning zorgt voor de externe aanmoediging om de keuze te maken, terwijl de niet-tastbare beloning het gedrag in stand houdt (Grubliauskiene, Verhoeven & Dewitte, 2012). Ook ouders die het goede voorbeeld geven dragen bij aan minder eetproblemen bij het kind. Het kind zal namelijk de ouders observeren en als voorbeeld gebruiken (Webster – Stratton, 2007). Verder kan het betrekken van kinderen bij de voorbereidingen van de maaltijd en ze zelf te laten eten, een positief effect hebben op eetgedrag (Webster-Stratton, 2007). De relatie tussen temperament en positieve bekrachtiging is nog weinig onderzocht en hierdoor is er weinig over bekend. Wel is gebleken dat het voor ouders lastiger is om kinderen met een moeilijk temperament te prijzen. Ouders worden vaak kwaad over het negatieve gedrag van deze kinderen en hebben weinig zin om ze nog positief te belonen. Ook nemen deze kinderen beloning zoals een compliment minder snel aan, omdat ze een negatief zelfbeeld hebben (Webster-Stratton, 2007). Uit onderzoek naar depressie is gebleken dat personen met een depressie, welke doorgaans ook een hoge negatieve emotionaliteit laten zien (Martin et al., 2000), minder goed reageren op positieve bekrachtiging (Henriques en Davidson, 2000). Ze ervaren dit namelijk minder als bekrachtigend. Kinderen met een moeilijk temperament laten ook een hoge negatieve emotionaliteit zien en verwacht wordt dat ook zij minder goed zullen reageren op positieve bekrachtiging. Bij kinderen met een verlegen temperament wordt tevens verwacht, na aanleiding van de bewering van Kagan (1989; 1991), dat deze kinderen minder open staan verandering en hierdoor minder goed op positieve bekrachtiging zullen reageren.

Dit onderzoek is gericht op de relatie tussen de twee van de vier eerder beschreven dimensies van temperament, emotionaliteit en verlegenheid, en eetproblemen op jonge leeftijd. Er wordt specifiek gekeken worden naar twee soorten eetproblemen: traag eten en het weigeren van bepaalde voedselgroepen, dit zal moeilijk eetgedrag worden genoemd. Er is gekozen om specifiek te kijken naar deze relatie, omdat uit buitenlands onderzoek al eerder is

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

gebleken dat emotionaliteit, verlegenheid en moeilijk eetgedrag zoals hierboven geformuleerd, met elkaar in verband staan (Pliner & Loewen, 1997; Haycraft et al., 2011). De onderzoeksvraag die hierbij gesteld zal worden: is er een relatie tussen de emotionaliteit, verlegenheid en moeilijk eetgedrag op jonge leeftijd? Deze relatie wordt onderzocht, omdat eetproblemen frequent voorkomen en zich al op jonge leeftijd ontwikkelen, maar ook gezondheidsrisico's en negatieve consequenties op de lange termijn met zich mee kunnen brengen. Verwacht wordt dat kinderen met een hoge emotionaliteit en verlegen kinderen vaker moeilijk eetgedrag vertonen dan kinderen die een lagere emotionaliteit hebben en minder verlegen zijn. Vervolgens wordt de relatie tussen positieve bekrachtiging en moeilijk eetgedrag onderzocht en de invloed van de twee temperament dimensies als moderator hierop. Hierbij wordt de volgende onderzoeksvraag gesteld: is er een relatie tussen positieve bekrachtiging en de afname van moeilijk eetgedrag en is temperament een modererende factor in deze relatie? Elk kind is immers anders en heeft een verschillend temperament, hierdoor is het niet te verwachten dat elk kind hetzelfde zal reageren op positieve bekrachtiging. Door hier meer onderzoek naar te doen kan in de toekomst positieve bekrachtiging effectiever worden ingezet als onderdeel van een interventie. Er wordt verwacht dat moeilijk eetgedrag zal afnemen door positieve bekrachtiging, maar ook dat kinderen met een hoge emotionaliteit en verlegen kinderen minder goed op positieve bekrachtiging zullen reageren. Verlegen kinderen zullen zich minder gemakkelijk aanpassen en laten zich minder makkelijk overhalen om hun gedrag aan te passen. Emotionele kinderen zullen het als minder bekrachtigend ervaren en er hierdoor ook minder goed op reageren.

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

Methode

Deelnemers

Zestig biologische ouders van kinderen tussen de drie en acht jaar oud zijn gestart met het onderzoek waarvan er zesenveertig het onderzoek daadwerkelijk hebben afgemaakt. De overige deelnemers hebben de vragenlijsten welke dienden als nameting, niet ingevuld en zijn daarom uitgevallen.

Uit de onafhankelijke t-testen is gebleken dat de groepen niet significant verschilden ($p > 0.5$) op relevante groepskenmerken (geslacht kind, leeftijd kind en hoogst afgeronde opleiding). Dit betekent dat de groepen aan het begin van het onderzoek gelijk waren en dus voldoende vergelijkbaar. De demografische gegevens zijn weergegeven in tabel 1.

Tabel 1.

Demografische gegevens deelnemers per groep. M = gemiddelde en SD = standaarddeviatie.

	Experimentele groep	Controle groep
	N= 23	N= 23
<i>Sekse kind (% jongens)</i>	52.2%	56.5%
<i>Leeftijd kind</i>	M= 5.4 (SD=1.90)	M= 4.8 (SD=1.67)
<i>Leeftijd opvoeder</i>	M= 37.17 (SD=6.29)	M= 36.04 (SD=6.30)
<i>Relatie tot het kind (% biologische ouder)</i>	100%	100%
<i>Hoogst afgeronde opleiding</i>		
Middelbaar beroepsonderwijs	47.8%	43.5%
Hoger beroepsonderwijs	21.7%	17.3%
Wetenschappelijk onderwijs	30.4%	39.1%
<i>Burgerlijke staat</i>		
Alleenstaand	0.0%	4.3%
Gehuwd	78.3%	73.9%
Samenwonend	21.7%	21.7%

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

Design

Er is gebruik gemaakt van een quasi-experimenteel design waarbij deelnemers at random zijn verdeeld over twee groepen waarvan er een groep heeft gefungeerd als controlegroep ($N=23$), terwijl de experimentele groep ($N=23$) de interventie met als doel het eetmoment gezelliger te maken, vier weken minimaal vier dagen per week, zelfstandig toepasten tijdens het avondeten.

Procedures

De vragenlijsten zijn verspreid via diverse scholen, kinderdagverblijven en binnen persoonlijke kring, naar ouders met kinderen in de doelgroep van drie tot acht jaar. Ouders hebben toestemming gegeven voor deelname en willekeurige indeling in de groepen. Vervolgens hebben de ouders online vragenlijsten ingevuld. De deelnemers zijn willekeurig toegewezen aan de experimentele groep ($N=23$) of de controlegroep ($N=23$). De communicatie is geheel via mail verlopen en ook de vragenlijsten zijn digitaal verzonden. Het invullen van de vragenlijsten heeft de deelnemers tien a vijftien minuten gekost. Hierna kreeg de experimentele groep de tips digitaal toegestuurd welke zij vier weken, minimaal vier dagen per week, hebben toegepast tijdens het avondeten. De controlegroep heeft hun kinderen benaderd zoals normaal en kregen de tips niet toegestuurd. Na vier weken hebben zowel de controle- als de experimentele groep opnieuw een vragenlijst ingevuld. Dit kostte hen ongeveer vijf minuten. Ook heeft de controlegroep de tips met daarin manier voor positieve bekrachtiging alsnog ontvangen zodat zij eventueel hier nog zelfstandig mee aan de slag konden gaan.

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

Meetinstrumenten

Children's Eating Behaviour Questionnaire (CEBQ; Wardle, Guthrie, Sanderson, & Rapoport, 2001; Nederlandse versie van Sleddens, Kremers, & Thijs, 2008)

De CEBQ is een van origine Engelstalige vragenlijst die door Sleddens, Kremers & Thijs (2008) is vertaald naar het Nederlands. De vragenlijst bevat 35 vragen en meet het gedrag van kinderen betreffende voedsel benadering en vermijding. De schalen 'food fussiness' (vb. mijn kind weigert in eerste instantie nieuwe voedingsproducten) en 'slowness in eating' (vb. mijn kind eet langzaam) werden gebruikt om eetgedrag te meten. 'Food fussiness' is het weigeren van bepaalde voedingsgroepen en/of onbekende soorten voedsel en 'slowness in eating' is het traag eten door weinig plezier en interesse in voedsel (Sleddens, Kremers & Thijs, 2008). De antwoorden werden gegeven op een vijfpunts Likert-schaal waarbij 1 = nooit en 5 = altijd. Hoe hoger de score, hoe meer het moeilijke eetgedrag aanwezig is. De Cronbach's alfacoefficienten berekend uit dit onderzoek wijzen op betrouwbare schalen voor zowel 'food fussiness' (0.89) als 'slowness in eating' (0.77).

EAS Temperament Survey for children (EAS; Buss & Plomin, 1984; Nederlandse versie van Boer & Westenberg, 1994)

De EAS is eveneens een van origine Engelstalige vragenlijst die door de Boer & Westenberg, (1994) naar het Nederlands is vertaald. De vragenlijst bevat 20 vragen betreffende vier dimensies van temperament waarvan emotionaliteit (vb. hij/zij huult snel) en verlegenheid (vb. hij/zij heeft nogal wat tijd nodig om aan vreemden te wennen) werden gebruikt in dit onderzoek. Ouders vulden de vragenlijst in en beantwoordde de vragen op een vijfpunts Likert-schaal om daarmee aan te geven in hoeverre het gedrag van het kind past. Hoe hoger de score, hoe meer het beschreven gedrag bij het kind past. De Cronbach's alfacoefficienten betreffende dit onderzoek, voor emotionaliteit 0.76 en voor verlegenheid 0.75, laten zien dat de schalen betrouwbaar zijn.

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

Interventie

In huidig onderzoek is gebruik gemaakt van een interventie gericht op het gezelliger maken van het eetmoment. De gegeven tips zijn gebaseerd op het gedragstherapeutische principe van positieve bekrachtiging waardoor het gewenste gedrag van het kind versterkt wordt. De experimentele groep heeft vier verschillende manieren gekregen om positieve bekrachtiging toe te passen. Dit waren het geven van complimenten, het tastbaar belonen in de vorm van bijvoorbeeld stickers of langer opblijven, het geven van het goede voorbeeld tijdens het avondeten door ouders en tot slot konden ouders hun kind betrekken bij de voorbereiding van het avondeten door ze o.a. te helpen koken. Ouders waren vrij om te kiezen tussen de vier tips en konden tevens kiezen of ze elke tip wilde gebruiken of slechts enkele. De tips zijn vier weken, minimaal vier dagen per week, toegepast. Om de frequentie te controleren zijn er bij de tweede vragenlijst controlevragen toegevoegd om te bekijken hoe vaak ouders de tips in de praktijk hebben toegepast.

Data analyse

Om te controleren of de groepen bij de voormeting gelijk zijn wat betreft moeilijk eetgedrag, emotionaliteit en verlegenheid wordt er allereerst een onafhankelijke t-test uitgevoerd. De analyse is uitgevoerd met behulp van het programma Statistical Package for Social Sciences (SPSS) versie 22. De relatie tussen de afhankelijke variabele “moeilijk eetgedrag” en de onafhankelijke variabelen “emotionaliteit” en “verlegenheid” wordt onderzocht en hierbij wordt gekeken of temperament invloed heeft op de mate van moeilijk eetgedrag. Hierbij is gebruik gemaakt van een meervoudige regressie analyse (MRA). Daarnaast is de relatie tussen “positieve bekrachtiging” als onafhankelijke variabele en “moeilijk eetgedrag” als afhankelijke variabele onderzocht met een General Linear Repeated Measure ANOVA. Tot slot wordt het modererende effect van temperament onderzocht op de

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

relatie tussen positieve bekrachtiging en de afname van moeilijk eetgedrag. De verschilscore van moeilijk eetgedrag zal berekend worden door de hoeveelheid moeilijk eetgedrag bij de voormeting af te trekken van de hoeveelheid moeilijk eetgedrag bij de nameting. Voor deze analyse wordt gebruik gemaakt van een MRA.

Resultaten

1. Preliminaire analyses

Onafhankelijke t-testen zijn uitgevoerd om te kijken of de groepen bij de voormeting gelijk zijn wat betreft moeilijk eetgedrag, emotionaliteit en verlegenheid. De analyses zijn getoetst aan een significantieniveau van 0.05. Hieruit bleek dat de deelnemers in beide groepen zowel niet significant verschilden op moeilijk eetgedrag als op emotionaliteit en verlegenheid. De gemiddeldes en standaarddeviaties zijn opgenomen in tabel 2. Verder is er met behulp van onafhankelijke t-testen gekeken of er een significant verschil was in het toepassen van de positieve bekrachtiging. Hiervoor is gebruik gemaakt van de controlevragen met betrekking tot de frequentie waarmee de tips elk afzonderlijk zijn toegepast. Uit de resultaten bleek dat de experimentele groep significant meer gebruik heeft gemaakt van de tastbare beloning, $t(44) = -2.74, p < .05$. Verder is gebleken dat er geen significant verschil was tussen het toepassen van het geven van complimenten, $t(44) = -1.19, p = .60$, het betrekken van het kind bij de voorbereidingen van de maaltijd, $t(44) = -1.01, p = .89$, en het geven van het goede voorbeeld, $t(44) = -.21, p = .57$. De gegevens van de controlevragen zijn opgenomen in tabel 3. In tabel 4 zijn de relevante resultaten te vinden van de onafhankelijke t-test die gedaan is om de afname van moeilijk eetgedrag in beide groepen in kaart te brengen.

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

Tabel 2.

Gemiddeldes (M) en standaarddeviaties (SD) van beide groepen bij voormeting.

<i>Variabelen</i>	Experimentele groep		Controle groep	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Moeilijk eetgedrag	28.04	6.12	31.00	6.30
Verlegenheid	11.13	3.03	12.48	3.99
Emotionaliteit	12.43	3.64	14.04	4.02

Tabel 3.

Gemiddeldes (M) en standaarddeviaties (SD) van de frequentie van het toepassen van positieve bekrachtiging, gemeten op een vijfpunts Likert-schaal (1 = nooit en 5 = altijd).

<i>Variabelen</i>	Experimentele groep		Controle groep	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Complimenten geven	4.00	.80	3.74	.69
Tastbaar belonen	2.48*	1.44	1.52*	.85
Geven van het goede voorbeeld	4.57	.79	4.52	.59
Kind betrekken bij voorbereidingen van de maaltijd	3.44	.73	3.22	.74

* $p < .05$, dit laat zien dat het verschil tussen de groepen significant is.

Tabel 4.

Gemiddeldes (M) en standaarddeviaties (SD) van de afname van moeilijk eetgedrag per groep.

<i>Variabele</i>	Experimentele groep				Controle groep			
	Voormeting		Nameting		Voormeting		Nameting	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Moeilijk eetgedrag	28.04*	6.12	26.70*	6.63	31.00*	6.30	30.26*	5.58

* $p < .05$, dit laat zien dat het verschil tussen de voor- en nameting significant is.

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

2. Primaire analyses

Hoofdeffecten. De relatie tussen moeilijk eetgedrag en temperament: emotionaliteit en verlegenheid, is onderzocht. Hierbij werd verwacht dat wanneer kinderen een moeilijk temperament lieten zien, oftewel een hoge score op emotionaliteit en verlegenheid, zij ook meer moeilijk eetgedrag lieten zien. Meervoudige regressie analyse (MRA) laat zien dat een model significant is waarin emotionaliteit en verlegenheid voorspellers waren voor moeilijk eetgedrag, $R^2 = .178$, $F(2, 43) = 4.65$, $p < .05$. Dit wil zeggen dat emotionaliteit en verlegenheid samen 18% van de variantie in moeilijk eetgedrag verklaren. Er is gevonden dat verlegenheid een positief effect heeft op moeilijk eetgedrag ($\beta = .40$), en tevens een significante voorspeller is voor moeilijk eetgedrag, ($t(43) = 2.63$, $p < .05$). Dit laat zien dat een meer verlegen kind, meer moeilijk eetgedrag laat zien. Emotionaliteit heeft eveneens een positieve relatie, ($\beta = .040$) met moeilijk eetgedrag, maar is daarentegen geen significante voorspeller, ($t(43) = .26$, $p = .80$). In tabel 5 zijn de resultaten van de MRA weergegeven.

Tabel 5

Lineaire regressie met de variabelen emotionaliteit en verlegenheid.

Niet gestandaardiseerde (B), standaard error B (SE B) en gestandaardiseerde (β) Regressie Coëfficiënten. Het getal tussen haakjes betreft de t-waarde. N=46.

Variabelen	Moeilijk eetgedrag		
	B (t)	SE B	β
Constant	20.23 (5.65)	3.58	
Emotionaliteit	0.06 (.26)	0.25	.04
Verlegenheid	0.71 (2.63)	0.27	.40*

*Note: $R^2 = .18$. * $p < .05$.*

Er werd verwacht dat de mate van moeilijk eetgedrag zou afnemen door positieve bekrachtiging. Vanuit een General Linear Repeated Measure ANOVA komt naar voren dat de

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

mate van moeilijk eetgedrag significant is afgenomen, $F(1, 44) = 5.43, p < .05$, maar er is echter geen significant relatie gevonden tussen de afname van moeilijk eetgedrag en positieve bekrachtiging, $F(1, 44) = .46, p > .50$. Dit wil zeggen dat de groep, dus het wel of niet positief bekrachtigen van het kind, geen significante invloed heeft op de afname van moeilijk eetgedrag. Daaruit blijkt dat positieve bekrachtiging geen betekenisvolle rol speelt in de afname van moeilijk eetgedrag.

Moderatie. Tot slot is het modererende effect van emotionaliteit en verlegenheid onderzocht op de relatie tussen positieve bekrachtiging en de afname van moeilijk eetgedrag. Er werd verwacht dat kinderen die een grote mate van emotionaliteit lieten zien en verlegen kinderen minder goed op positieve bekrachtiging zouden reageren en hierdoor minder afname in moeilijk eetgedrag lieten zien. Uit eerdere analyse is gebleken dat het ontvangen van wel of geen positieve bekrachtiging geen invloed heeft op de afname van moeilijk eetgedrag. Met deze analyse wordt gekeken of er wel een invloed is van positieve bekrachtiging op de afname van moeilijk eetgedrag voor kinderen met bepaalde kenmerken van temperament. Het is gebleken dat zowel de interactie tussen positieve bekrachtiging en verlegenheid, ($t(40) = .65, p = .52$) als de interactie tussen positieve bekrachtiging en emotionaliteit, ($t(40) = 1.64, p = .11$) geen significante invloed heeft op de relatie tussen positieve bekrachtiging en de afname van moeilijk eetgedrag, ($R^2_{change} = .10, F_{change} (2,40) = 2.30, p = .11$). Deze resultaten zijn weergegeven in tabel 6. Op basis van deze resultaten wordt de hypothese dat kinderen met een emotioneel temperament en verlegen kinderen minder goed reageren op positieve bekrachtiging en hierdoor minder afname in moeilijk eetgedrag laten zien, verworpen.

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE
BEKRACHTIGING.

Tabel 6.

Meervoudige lineaire regressie met de variabelen emotionaliteit en verlegenheid en het modererende effect van temperament op groep.

Niet gestandaardiseerde (B), standaard error B (SE B) en gestandaardiseerde (β) Regressie Coëfficiënten. Het getal tussen haakjes betreft de t-waarde. N=46.

<i>Afname moeilijk eetgedrag</i>			
<i>Stap 1</i>			
<i>Variabelen</i>	<i>B (t)</i>	<i>SE B</i>	<i>β</i>
Constant	-1.59 (-0.77)	2.05	
Groep	0.86 (0.94)	0.92	.14
Emotionaliteit	-0.02 (-0.12)	0.13	-.02
Verlegenheid	0.20 (1.45)	0.14	.24
<i>Stap 2</i>			
<i>Variabelen</i>	<i>B (t)</i>	<i>SE B</i>	<i>β</i>
Constant	1.56 (0.63)	2.48	
Groep	-6.72 (-1.78)	3.77	-1.13
Emotionaliteit	-0.21 (-1.17)	0.18	-.27
Verlegenheid	0.17 (0.95)	0.18	.20
Groep * Verlegenheid	0.18 (0.65)	0.28	0.37
Groep * Emotionaliteit	0.42 (1.65)	0.25	0.94

*Note: $R^2 = .06$ voor stap 1, $R^2_{\text{change}} = .10$ voor stap 2. * $p < .05$.*

Discussie

Dit onderzoek heeft onderzocht of er een relatie is tussen temperament en moeilijk eetgedrag bij jonge kinderen. Er werd verwacht dat emotionaliteit en verlegenheid van invloed zijn op moeilijk eetgedrag. Dit wil zeggen dat wanneer een kind meer emotioneel of verlegen gedrag liet zien, dit zou leiden tot meer moeilijk eetgedrag. Daarnaast was er

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

aandacht voor de vraag of positieve bekrachtiging van invloed is op moeilijk eetgedrag. Verwacht werd dat positieve bekrachtiging leidt tot een afname in moeilijk eetgedrag. Tot slot is gekeken of emotionaliteit en verlegenheid als moderatoren invloed hadden op deze relatie. Op basis van de literatuur werd verwacht dat kinderen met een meer emotioneel of verlegen temperament minder goed reageren op positieve bekrachtiging en dat bij deze kinderen het moeilijke eetgedrag hierdoor minder afneemt.

Om dit te onderzoeken is eerst de directe relatie tussen temperament en moeilijk eetgedrag onderzocht. Hieruit is gebleken dat een meer verlegen temperament positief van invloed is op de mate van moeilijk eetgedrag. Dit bevestigt de hypothese dat meer verlegen kinderen ook meer moeilijk eetgedrag laten zien. Deze bevinding sluit aan bij eerder onderzoek van Pliner en Loewen (1997) en bij de beweringen van Kagan (1989; 1991), dat kinderen met een meer verlegen temperament, minder open staan voor het nieuwe en hierdoor vaker eetproblemen ervaren. Uit de resultaten van huidig onderzoek is verder gebleken dat een emotioneel temperament niet van invloed is op de mate van moeilijk eetgedrag. Dit komt niet overeen met de resultaten uit eerdere buitenlandse onderzoeken (Pliner & Loewen, 1997; Haycraft et al., 2011) en eveneens niet met de eerder gestelde hypothese dat kinderen met een meer emotioneel temperament meer moeilijk eetgedrag laten zien. Een groot verschil tussen huidig onderzoek en eerder genoemde onderzoeken is het aantal deelnemers. Waar er in dit onderzoek slechts zesenzeventig deelnemers waren, waren er in het onderzoek van Haycraft et al. (2011), 241 deelnemers en telde het onderzoek van Pliner en Loewen (1997) eenentachtig deelnemers. Deze grotere steekproeven geven meer kans op significante resultaten, terwijl huidig onderzoek een zeer kleine steekproef had, wat de kans op effect verkleint. Dit wil tevens zeggen dat de gevonden effecten in huidig onderzoek mogelijk nog sterker zijn wanneer de steekproef toeneemt. Tevens is het mogelijk dat de huidige groep niet voldoende variatie in emotionaliteit liet zien, waardoor een mogelijk effect tussen emotionaliteit en

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

moeilijk eetgedrag is uit gebleven. Ook hebben Pliner en Loewen (1997) onderzoek verricht naar het eetgedrag bij de kinderen zelf, terwijl er in huidig onderzoek alleen vragenlijsten ingevuld door de ouders zijn gebruikt. Dit kan er toe hebben geleid dat ouders het eetgedrag of het temperament niet adequaat genoeg hebben beoordeeld en, bovendien vergroot deze werkwijze de kans op subjectiviteit en interpretatiefouten. Deze verschillen hebben mogelijk geleid tot de verschillende onderzoeksresultaten. Hoewel deze beperkingen ook voor verlegenheid zouden kunnen gelden wordt hier wel een samenhang gevonden met moeilijk eetgedrag. Mogelijk spelen er meerdere factoren zoals sekse en omgeving een rol in de relatie tussen emotionaliteit en moeilijk eetgedrag, maar op dit moment is het nog onduidelijk waarom dit verband niet is gevonden. Nader onderzoek naar deze relatie is geïndiceerd.

Verder is de samenhang tussen positieve bekrachtiging en moeilijk eetgedrag onderzocht en uit de resultaten blijkt dat positieve bekrachtiging geen significante invloed heeft op de afname van moeilijk eetgedrag. Dit wil zeggen dat er een afname in moeilijk eetgedrag werd gemeten in zowel de experimentele als de controlegroep en deze dus niet toe te schrijven is aan positieve bekrachtiging. Dit is in strijd met de hypothese dat positieve bekrachtiging zou leiden tot meer gewenst gedrag en dus minder moeilijk eetgedrag. Ook laten de resultaten zien dat temperament geen modererende factor is in de relatie tussen positieve bekrachtiging en moeilijk eetgedrag. Ook dit is niet in lijn met de hypothese dat emotionele kinderen en verlegen kinderen minder goed zouden reageren op positieve bekrachtiging en hierdoor minder afname in moeilijk eetgedrag zouden laten zien. Er is in de beschikbare literatuur echter weinig bekend over deze relatie en de hypothese was dan ook gebaseerd op onderzoek naar depressie (Martin et al., 2000; Henriques en Davidson, 2000) en op de bewering van Kagan (1989; 1991) dat kinderen met een verlegen temperament minder open staan voor het nieuwe. Er kan naar aanleiding van dit onderzoek echter niet

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

geconcludeerd worden dat deze hypothese niet correct is, omdat de huidige opzet van de interventie veel methodologische beperkingen kent, welke later besproken zullen worden.

De gevonden afname van moeilijk eetgedrag is mogelijk toe te schrijven aan het feit dat ouders zich, enkel door hun deelname aan het onderzoek, bewuster zijn geworden van hun eigen gedrag. Dit kan ertoe hebben geleid dat ouders zich, los van de interventie, anders zijn gaan gedragen, wat ervoor heeft gezorgd dat er in de tijd een afname in moeilijk eetgedrag is waargenomen in beide groepen. Het feit dat positieve bekrachtiging in deze afname geen rol speelt, is mogelijk te verklaren door het geringe verschil tussen de groepen in het toepassen van positieve bekrachtiging. Ouders in de controlegroep en de experimentele groep verschillen namelijk niet significant op het toepassen van complimenten, zelf het goede voorbeeld geven en hun kind laten helpen in de voorbereiding. Dit laat zien dat hoewel ouders in de controlegroep deze tips niet hebben ontvangen, ze dit toch uit zichzelf al toepassen in het dagelijks leven. Op deze manier is het effect van positieve bekrachtiging lastig te meten, omdat er weinig verschil zit tussen de groepen. Het effect van het toevoegen van de interventie is dan ook gering. Ook de verschillen met andere onderzoeken kunnen voor andere resultaten hebben gezorgd. Cooke et al.,(2011) hebben verbale en tastbare beloning vergeleken in een experimenteel onderzoek naar het lekker vinden van groenten, terwijl dit quasi-experimentele onderzoek ervoor heeft gekozen ouders een keuze te geven in de manier van positief bekrachtigen. Het is dus niet bekend welke vorm van positieve bekrachtiging ouders hebben gebruikt en of ze dit op de juiste manier hebben gedaan. Verder is het bekend dat de combinatie van verbale - en tastbare beloning het beste werkt, maar in dit onderzoek is niet vastgelegd welke manier(en) ouders hebben gebruikt (Grubliauskiene, Verhoeven & Dewitte, 2012). Uit nadere analyse is gebleken dat er relatief weinig tastbare beloning ($M = 2.4$ op een schaal van 1 tot 5) is toegepast door de experimentele groep, terwijl er relatief veel gebruik is gemaakt van complimenten ($M = 4.0$ op een schaal van 1 tot 5). Dit suggereert

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

dat er in veel gevallen geen gebruik is gemaakt van de combinatie van tastbare en verbale beloning. Het niet combineren van de beide manieren kan tot gevolg hebben gehad dat er geen significant effect is gevonden van positieve bekrachtiging op moeilijk eetgedrag.

Daarnaast kan de opzet van het onderzoek er toe hebben geleid dat er geen significant effect is gevonden van positieve bekrachtiging. Ten eerste was er in dit onderzoek geen zicht op de manier waarop ouders positieve bekrachtiging hebben toegepast. Ouders hebben slechts vier tips ontvangen en kregen geen ondersteuning in de vorm van bijvoorbeeld een coach, om te leren hoe een kind op de juiste manier positief te bekrachtigen. Dit kan er toe hebben geleid dat ouders hun kind niet op de juiste manier positief bekrachtigd hebben, waardoor het effect verloren is gegaan. Ten tweede was er geen controle op de frequentie waarmee ouders positieve bekrachtiging hebben toegepast, wat er mogelijk toe heeft geleid dat ouders de interventie niet consequent genoeg hebben toegepast. Er is gebleken dat ouders in de experimentele groep het vaakst het goede voorbeeld hebben gegeven en hun kind gecompimenteerd, maar minder frequent tastbare beloning hebben toegepast en hun kind betrokken bij de voorbereidingen. Deze resultaten suggereren dat de positieve bekrachtiging niet consequent is toegepast aangezien er dan uit de analyse had moeten blijken dat de tips vaak of altijd ($M = >4$) toegepast waren. Het consequent toepassen is echter wel nodig om het effectief te maken (Webster-Stratton, 2007).

Sterke punten en beperkingen

Net als elk onderzoek heeft dit onderzoek zijn sterke kanten, maar ook zijn beperkingen. Een sterke kant van dit onderzoek is dat het een relatief onbekend gebied is in de Nederlandse literatuur. Hoewel moeilijk eetgedrag een frequent voorkomend probleem is bij jonge kinderen (Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, 2013), is er weinig bekend over de invloed van temperament op dit gedrag en de rol van positieve bekrachtiging. Dit onderzoek

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

werpt licht op dit nog grijze gebied en geeft aanbevelingen voor vervolgonderzoek. Hier wordt verder op ingegaan bij de aanbevelingen. Verder is er een afname waargenomen in moeilijk eetgedrag door ouders en, hoewel dit niet het effect van positieve bekrachtiging lijkt te zijn, is het eetgedrag verbeterd.

Echter, kent dit onderzoek ook een aantal beperkingen. Allereerst had het onderzoek veel uitvallers. Tussen de voor- en nameting vielen er veertien personen af, hetgeen 23% van het aantal deelnemers was. Dit heeft als mogelijk gevolg dat de steekproef verminderd representatief en generaliseerbaar is, omdat het bijvoorbeeld mogelijk is dat er vooral deelnemers zijn uitgevallen waarbij de tips geen effect hadden. Hierdoor zijn deelnemers mogelijk gedemotiveerd geraakt, waardoor ze hun deelname hebben gestaakt. Ook hebben de deelnemers de tips slechts vier weken toegepast vanwege de beperkt beschikbare tijd. Dit is een zeer korte periode om een effect te vinden. Ten derde heeft deze interventie geen aandacht besteed aan het aanleren van de juiste manier van positief bekrachtigen en is de deelnemers geen hulp of coaching geboden. Naast het feit dat dit ertoe kan hebben geleid dat er mogelijk niet op de juiste manier gebruik is gemaakt van positieve bekrachtiging, kan dit ook tot gevolg hebben gehad dat mensen zich onvoldoende betrokken hebben gevoeld bij het onderzoek en hierdoor uitgevallen zijn. Tevens heeft de experimentele groep de interventie mogelijk niet voldoende consequent toegepast, wat tot niet significante resultaten geleid kan hebben. Tot slot heeft dit onderzoek gebruik gemaakt van alleen ouders als informant en is er geen aandacht besteed aan het observeren van het kind. Het niet observeren van het kind heeft ertoe geleid dat er veel ruimte was voor subjectiviteit, eigen interpretatie van de vragen door ouders en weinig aandacht voor een gestandaardiseerde manier van informatie verzamelen. De ene ouder vindt immers eerder iets moeilijk eetgedrag dan de ander. Hier wordt verder op ingegaan in de volgende paragraaf.

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

In dit onderzoek is een eerste aanzet gedaan om moeilijk eetgedrag te onderzoeken, daarbij gebruik makend van temperament en positieve bekrachtiging, in een Nederlandse populatie. Uit het onderzoek is enkel gebleken dat verlegenheid significant van invloed is op moeilijk eetgedrag. Hoewel de overige resultaten niet significant waren wil dit niet zeggen dat er geen effect is. Wanneer er in vervolgonderzoek enkele aanpassingen in de onderzoeksopzet worden gedaan, is er mogelijk meer kans op significant resultaat.

Ten eerste lijkt het van belang om de deelnemers beter te begeleiden gedurende de interventie. Het inzetten van een coach of trainer die de gezinnen begeleid in het eigen maken van positieve bekrachtiging lijkt geïndiceerd. In dit onderzoek zou dat betekenen dat er een bijeenkomst wordt georganiseerd om de juiste manier van positieve bekrachtigen aan te leren, maar ook dat ouders worden opgebeld of thuis bezocht gedurende de interventie. Op deze manier kunnen ouders hun vragen of twijfels op een laagdrempelige manier kwijt. Mogelijk zorgt dit er ook voor dat ouders zich meer verbonden voelen met het onderzoek, wat kan leiden tot een minder hoog percentage uitvallers. Ten tweede is een grotere steekproef van belang. Verder is het raadzaam om de frequentie van de positieve bekrachtiging beter in kaart te brengen, dit kan mogelijk door ouders te laten turven of elke dag online te laten invullen hoe vaak ze een vorm van positieve bekrachtiging hebben toegepast. Dit geeft de onderzoekers een beter beeld dan de schaalvragen die nu gebruikt zijn om de frequentie in kaart te brengen. Ten vierde verdient het een aanbeveling om in vervolgonderzoek een gestandaardiseerde (thuis)observatie uit te voeren tijdens een eetmoment. Dit zorgt ervoor dat het eetgedrag van alle kinderen op dezelfde wijze wordt beoordeeld. Op deze manier wordt er op objectieve wijze een score op moeilijk eetgedrag verkregen en dit heeft een positieve invloed op de betrouwbaarheid van het onderzoek. Ook is het interessant om dit onderzoek uit te voeren in een populatie waarbij alle kinderen moeilijk eetgedrag vertonen. In dit onderzoek

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE BEKRACHTIGING.

was er namelijk sprake van een willekeurige populatie en vertoonden niet alle kinderen moeilijk eetgedrag, hetgeen de motivatie van ouders om positief te bekrachtigen kan hebben verlaagd. Tot slot is het de moeite waard om de duur van de interventie te verlengen en op deze manier te kijken of positieve bekrachtiging meer invloed heeft op de lange termijn.

Hoewel er door de beperkingen in huidig onderzoek geen sterke uitspraken gedaan kunnen worden over de invloed van positieve bekrachtiging op moeilijk eetgedrag zijn er voldoende indicaties om vervolgonderzoek te doen. Dit onderzoek heeft een voorzichtige start gemaakt naar de rol van positieve bekrachtiging in interventies voor moeilijk eetgedrag en de samenhang met temperament. In de praktijk kan succesvol vervolgonderzoek betekenen dat men gericht positieve bekrachtiging kan inzetten bij interventies voor moeilijk eetgedrag bij kinderen en hierbij rekening kan houden met de invloed van temperament. Dit zou betekenen dat de interventies voor dit frequent voorkomende probleem verbeteren en op langere termijn zelfs kunnen leiden tot een afname van eerder genoemde problemen zoals anorexia symptomen en groei problemen.

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE
BEKRACHTIGING.

Literatuur

- Boer, F., & Westenberg, P.M. (1994). The Factor Structure of the Buss and Plomin EAS Temperament Survey (Parental Ratings) in a Dutch Sample of Elementary School Children. *Journal of Personality Assessment*, *62*, 537- 551.
- Bulik, C.M., Sullivan, P.F., Weltzin, T.E., & Kaye, W.H. (1995). Temperament in eating disorders. *International Journal of Eating Disorders*, *17*, 251-261.
- Brummelman, E., Thomaes, S., Overbeek, G., Orobio de Castro, B., van den Hout, M. A., & Bushman, B. J. (2014). On feeding those hungry for praise: Person praise backfires in children with low self-esteem. *Journal of Experimental Psychology: General*, *143*, 9-14.
- Cooke, L. J., Chambers, L. C., Anez, E. V., & Wardle, J. (2011). Facilitating or undermining? The effects of reward on food acceptance. A narrative review. *Appetite*, *57*, 493–497.
- Cooke, L. J., Chambers, L. C., Anez, E. V., Croker, H. A., Boniface, D., Yeomans, M. R., et al.(2011). Eating for pleasure or profit. The effect of incentives on children’s enjoyment of vegetables. *Psychological Science*, *22*, 0–196.
- Dovey, T. M., Staples, P. A., Gibson, E.L., & Halford, C.J.G. (2008). Food neophobia and ‘picky/fussy’ eating in children: A review. *Appetite*, *50*, 181-193.
- Grubliauskiene, A., Verhoeven, M., & Dewitte, S. (2012). The joint effect of tangible and non-tangible rewards on healthy food choices in children. *Appetite*, *59*, 403–408.
- Hagekull, B., Bohlin, G., & Rydell, A. M. (1997). Maternal sensitivity, infant temperament, and the development of early feeding problems. *Infant Mental Health Journal*, *18*, 92–106.
- Haycraft, E., Farrow, C., Meyer, C., Powell, F., & Blissett, J. (2011). Relationships between temperament and eating behaviours in young children. *Appetite*, *56*, 689-692.

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE
BEKRACHTIGING.

- Henriques, J.B., & Davidson, R.J. (2000). Decreased responsiveness to reward in depression. *Cognition and emotion, 14*, 711-724.
- Jacobi, C., Schmitz, G., & Agras, W. S. (2008). Is picky eating an eating disorder? *International Journal of Eating Disorders, 41*, 626–634.
- Kagan, J. (1989) Temperamental contributions to social behavior. *American Psychologist, 44*, 668–674.
- Kagan, J. (1991) Temperamental factors in human development. *American Psychologist, 46*, 856–862.
- Kerwin, M-L, E. (1999). Emperically supported treatments in pediatric psychology: severe feeding problems. *Journal of Pediatric Psychology, 3*, 193-214.
- Lanting, C.I., Heerdink-Obenhuijsen, N., Schuit-van Raamsdonk, H.L.L., Hofman- van den Hoogen, E.M.M., Leeuwenburg-Grijseels, E.H., Broerse, A., Kamphuis, M., Smeets, A.J.P.G, Drongelen, K.I. (2013). *JGZ-richtlijn voeding en eetgedrag*. Nederlands Centrum Jeugdgezondheid.
- Levins, R. C. & Lewontin, R. (1985). *The Dialectical Biologist*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Martin, G. C., Wertheim, E. H., Prior, M., Smart, D., Sanson, A., & Oberklaid, F. (2000). A longitudinal study of the role of childhood temperament in the later development of eating concerns. *International Journal of Eating Disorders, 27*, 150 -162.
- Mascola, A.J., Bryson, S.W., & Agras, W.S. (2010). Picky eating during childhood: A longitudinal study to age 11years. *Eating disorders, 11*, 253-257.
- Sanson, A., Hemphill, S.A. & Smart, D. (2004). Connections Between Temperament and Social Development: A Review. *Social Development, 13*, 142-170.
- Schaffer, H. R. (2006). *Key concepts in developmental psychology*. London, United Kingdom: Sage Publications.

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE
BEKRACHTIGING.

- Skuse, D. H. (1985). Non-organic failure to thrive: A reappraisal. *Archives of Disease in Childhood*, 60, 173–178.
- Sleddens, E. F. C., Kremers, S. P. J., & Thijs, C. (2008). The Children's Eating Behaviour Questionnaire: factorial validity and association with Body Mass Index in Dutch children aged 6–7. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 5, 1-9.
- Sleddens, E. F.C. , Kremers, S. P.J. , de Vries, N., & Thijs, C. (2010). Engelse vragenlijst ook in Nederland toe te passen. Eetgedrag kinderen en rol ouders meetbaar. *Voeding Nu*, 1/2, 25-27.
- Sleddens, E. F. C., Kremers, S. P. J., de Vries, & Thijs, C. (2010). Relationship between parenting feeding styles and eating behaviours of Dutch children aged 6-7. *Appetite*, 54, 30-36.
- Thomas, A., & Chess, S. (1977). *Temperament and development*. New York: Brunner/Mazel.
- Van der Horst, K. (2012). Overcoming picky eating. Eating enjoyment as a central aspect of children's eating behaviors *Appetite*, 58, 567–574.
- Wardle, J., Herrera, M. L., Cooke, L., & Gibson, E. L. (2003). Modifying children's food preferences: the effects of exposure and reward on acceptance of an unfamiliar vegetable. *European Journal of Clinical Nutrition*, 57, 341–348.
- Wardle, J., Sanderson, S., Guthrie, C-A., & Rapoport, L. (2001). Development of the Child Behaviour Eating Questionnaire. *Journal of child psychology and psychiatry*, 7, 963-970.
- Wardle, J., Sanderson, S., Guthrie, C-A., Rapoport, L., & Plomin, R. (2002). Parental Feeding Style and the Inter-generational Transmission of Obesity Risk. *Obesity Research*, 6, 453-462.
- Webster- Stratton, C. (2007). *Pittige Jaren*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

DE RELATIE TUSSEN TEMPERAMENT, EETPROBLEMEN EN POSITIEVE
BEKRACHTIGING.

Wenar, C., & Kerig, P. (2011). *Developmental Psychopathology*. New York: McGraw – Hill
Education.

Wright, C.M., Parkinson, K.N., Shipton, D., & Drewett, R.F. (2007). How Do Toddler Eating
Problems Relate to Their Eating Behavior, Food Preferences, and Growth? *Pediatrics*,
4, 1069-1075.